

sobre Andorra: *Vixesarri* (i pàgina 105: *Bixesarri*); Baraut: *Vixessarre*, *Cartulari d'Andorra* II, p. 95, 118; Anyós: *Vexasarri* (a. 1838), *Relació V. d'Andorra* (p. 8); id. en el mapa Brossa; a la primera edició del meu estudi: *Topon. d'Andorra* (§§ 25, 29) jo escrivia *Bixesarri*, i en la segona edició vaig rectificar-ho en *Bixessarri* amb *-ss-*, en atenció a la pronúncia oïda el 1963 (*E.T.C.* II, 13, 31, 38; I, 85, 141). Però també ho havia oït amb sonora anys abans. És, doncs, natural que hom hagi vaciïat i vaciïhi en la forma a adoptar com a normal, quant a la *s* i la vocal de les primeres síl·labes: l'única que, sense vaciïar, podem rebutjar com a dolenta és la grafia *V-*.

DOC. ANT. En un doc. del *Cart. de Tavèrnoles* del S. XII (n.º 3 del *Cart.*), on s'anomenen molts llocs andorranos (*Engordany*, *Exoval*, *Ipso Badel*), figura com a signant un *Arnald Ramon de Bexesare*, està datat del regne del rei Lluís (també podria ser Lluís VII, però Baraut, que el deu identificar amb Lluís VI, ben versemblant, el data de 1119-1137) (*Cart. And.* II, p. 50. 20 12); 1144: Sig. Arnaldi *Bexesarii* (*Cart. Tav.* (ed. Soler 136.1 [ed. Baraut, p. 51]); 1151: Arnald de *Bexesari* (id. id., 139.2); 1162: *Bexesarri* (Valls Taberner, *Priv. Andorra*, 389); 1176: *Bixesarre* (id. ibid., 395); 1201: *beyxessari* (id. ib., 405); 1389: *Bayshezari* en un doc. de la cancelleria de Foix (Valls, ibid., 484).

La varietat de les formes del nom és gran i contradictòria, més greument entre les modernes, que obliga a deixar sense resoldre la qüestió de quina mereix la preferència: el canvi de *beʃz* en *biʃz* sí que el judiquem secundari, degut a vulgarisme dialectal; i la *-rr-* degué ser doble sempre (són grafies imperfectes les mencions antigues amb *-r-* simple); però entre els altres detalls vocàlics i entre *-s-* i *-ss-* no podem desestimar ni l'una ni l'altra alternativa.

Quant a la sibilant, és de creure que la sonora ja fou antiga, perquè entre les mencions medievals, que des de 1200 són nombrosíssimes (l'índex del vol. II, p. 170 del *Cart.* de Baraut en dóna més de 40),¹ hi ha *-s-* simple constant. Que això fos grafia incompleta ja fóra inversemblant essent en tants casos, i el que prova que no ho és sinó que hi hagué *-s-* sonora, és que arribà a emmudir-se (cosa impossible amb una *-s-* sorda): a un «*Ramon de Bixeare* nepoto meo» dóna teres un Joan de St. Julià, en doc. de 1213 (Baraut II, p. 90.2f); en un de 1257 les terres de Pere Ferrer de *Beseare* figuren com afrontació d'una terra donada per *R. Bord de Bixesare*, context que ja fa creure que són dues variants del mateix nom; i que ho són ho prova encara el fet que aquestes terres són «in villa de *Bixesare*»; en fi és inequívoca la grafia *-z-* del doc. de 1387, de la cancelleria de Foix.

De tota manera, com que tenim dos casos de *-ss-* en docs. públics, i ben publicats, de 1151 i 1201 (supra), és probable que les dues pronúncies (amb els fons nemes *s* i *z*) siguin totes dues genuïnes i antigues: modernament sentides totes dues per mi; en les moltes antigues amb *-s-* simple, també en algunes devia ser grafia incompleta; i des del punt de vista lingüístic i etimològic, res no s'oposa a admetre que la *s-* inicial

del segon component basc restés sorda² i encara menys a admetre que en sigui responsable (o coadjuvant) un fet de propagació cat. de surditat, partint de la *ʃ* precedent. En conclusió, hi ha tan bones raons per adoptar com normals la grafia *Beixesarri* com *Beixessarri*.

ETIM. El que vaig escriure en *E.T.C.* resta vàlid; del basc *baša-sarri*, del diminutiu de *basa* 'desert', 'lloc silvestre', 'precipici' + *sarri* 'espessor d'arbres'; passat que sigui una espècie d'abstracte en *-sarre* del verb *basatu* 'ensalvatgir-se' (I, 85). En *E.T.C.* II, 31, hi afegia «el 1^r component és idèntic al de *Béixec* o --- i al de *Beixalís* ---» (sobre els quals vegeu ara els articles supra); i en I, 141 n., precisava que *Beixesarri* i *Béixec* mostraven que ja era antic el canvi de *s* en *ʃ*, com a mitjà basc d'expressar el diminutiu.

Però és valuós el que escriví Mitxelena, en la seva recensió d'aquests articles meus (*Bol.S.Va.Am.Pais* 1966, 287-8); tan valuós que val la pena de transcriure-ho enter, no sols per l'autoritat del gran bascòleg, sinó pels nous indicis que dóna a favor de detalls de la meua etimologia: «--- *Baxa-sarri*, dim. de *basa-sarri* me parece particularmente sugestiva, y no sólo porque tenga correspondencia precisa en el nombre labortano de población *Bassausarry*, vasco *Basusarri*. Es, en efecto, altamente probable que *sarri* sea un antiguo participio desplazado por *sart(h)u* 'entrado, metido' en su función primaria, verbal, pero conservado en función secundaria, nominal, como adjetivo ('espeso') y sustantivo ('espesura'), además de su empleo nominal ('a menudo, pronto')».³ Semànticament hi compara fr. *fourré* 'forra de bosc', substantivació de *bois fourré* 'bosc espès', i anàlogament *baso-sarri*/*basa-sarri* 'bosc espès'. Com a paral·lel dóna *Oihan-sarri*, també 'bosc espès' i *Iri-sarri*/*Uri-sarri* = cast. *Villaespesa* (Gárate, *BSVAP* XIII, 165).

Per la meua banda hi afegeixo els NLL nav. *Artesarri* i *Pagasarri*, que Azkue (*Morf. Vca.* 118.20), explica com «la espesura de un encinal», «la espesura de un hayedo» (*arte* 'alzina', *pago* 'faig'); Mitxelena, *Ape.* § 540 en dóna algun altre i encara més de *sarri*-inicial.

En conclusió, l'etimologia és bc. *bašasarri* 'l'espessor del bosquet', 'bosquet espès', sense descartar que s'hi barregi la idea de 'indret silvestre' pròpia de la variant ibero-vasca *beso-* = *baso*.⁴

¹ La majoria d'aquestes dades són de NPP de gent «de B.». Tanmateix amb data de 1246: «al pedró sobre Sent Esteve de *Bixesare*» i «les colties de *Bixesare*» (Baraut II, p. 102.12,6); 1251: «villa de *Bixesare* i les colties de *Bixesare*» (ib. 105.10, 11); 1263: «colties de *Bixesarre*[i]» (ib. 118.6). — ² Depenent també de la data en què cessà en aquestes valls el bilingüisme de basc amb romànic. El *Basusarri* del Labort, encara que ja sigui prop de Baiona, tot i la *ss* doble amb què s'escriu ja antigament, no compta gaire en aquesta qüestió, car allí no sols hi ha bilingüisme, sinó llengua basca encara fins avui. En temps de Bonaparte era de parlar basc (labortà central), però trenta anys més tard hi ha un text en gascò: doncs, lloc bilingüe (*RIEB* II, 132). P. Ray-